

Õpetaja võib eluks ajaks sildi külge kleepida

Kool ei ole ainult teadmiste jagamise koht, vaid ka võimu (avalikum või varjatud) demonstratsioon.

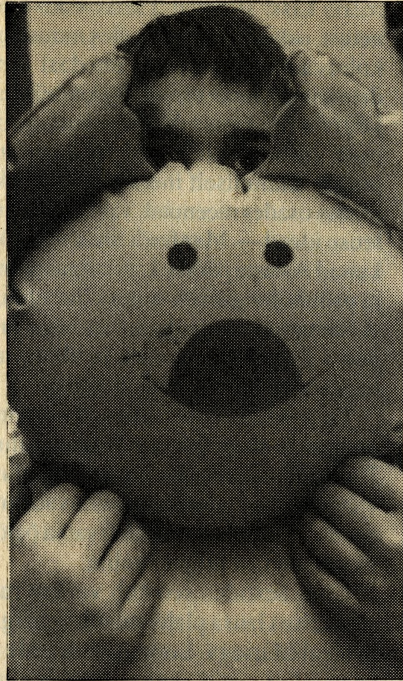
Koolikohustus eeldab sanktsioone. Võimu koolis peegeldavad märksõnad: alluvussuhted, korraldus, objektistav positsioon (kõik lapsed on siiski vaid õpilased), hindamine ja võrdlemine, edukuse analüüs, eesmärkide valik, manipuleerimine, mõjutamine ja sundimine.

Ühiskonna moderniseerudes tugevneb ka kool kui institutsioon. Teadmiste kõrval omandatakse seal kannatlikkust, enesedistsipliini, kuulekust, võitlusvaimu ja muid moodsa ühiskonna palgatöö eeltingimusi. Haridus seostub üha rohkem sotsiaalse kontrolliga.

Sõnatu vägivalla jõud

Koolis polegi oluline, kes ja millal karistada saab. Rohkem mõjub teadmine, et kõigil on võimalus sattuda õpetaja viha alla. Sõnatu võimukas repressioon murrab inimese põhjalikumalt kui ühekordne võmm kuklasse. Vägivald tänapäeva koolis on rafineeritum: füüsilist asendab vaimne.

Haridussüsteemis rakendub võim keele abil: vastava sõnavaraga liigitatakse ja eristatakse lapsi; ühed nähtused hinnatakse üle, teisi alahinnatakse. Sõnadega pannakse vahel kõik ebaõig-

Kui õpetaja nimetab kedagi laisaks või lohakaks, siis nii ka on või saab olema.

ARHIIV

laselt paika (autoriteet ei nõua ju mõistmist, vaid kuuletumist). Sõnade maailmamuuutmise võim johtub ütleja veendumusest: kõik on tõesti nii nagu ütlen. Kui lugupeetud õpetaja nimetab pidevalt kedagi laisaks, lohakaks ja halvaks, siis nii ka on (või saab peagi olema) — autoriteet juba ei eksi.

Eriline käitumine tähendab, et rühmasisestest reeglitest pole kinni peetud. Nende rikkujat tembeldatakse kellekski, sest ebatavaline käitumine äratav tähelepanu. Erilise oreool vaid tugevdab inimese veendumust oma imelikkusest ja ta käitumine muutub üha rohkem rühma suunatud kanti.

Õpetaja mõjutab enesehinnangut

Kui õpetaja arvates tegi laps kontrolltöö halvasti keskendumisraskuste tõttu, siis eeldab ta ka edaspidi ebaõnnestumisi. Töenäoliselt pole pedagoog lapsele vihane, kuna keskendumisvõime ei sõltu tahtest. Õpetaja üritab olla mõistev, last toetada ja mahajäämist vältida. Siiski võib tulemus olla vastupidine soovitud. Õpilane tajub, mida ta võimetest arvatakse — abistamine vihjab ju kaastundele (vähestele võimetele). Laps ise seostas ebaõnnestunud kontrolltööd ajutiste koduprobleemidega, kuid uskus end olukorda kontrollivat. Õpetaja haletsev käitumine muudab seda arvamust: laps ei üritagi, annab alla — ja alahindav ennustus täitub. Pedagoogi võimuses on niisiis lapse eneseusaldust ja motiive mõjutada.

Madalast enesehinnangust johtuvad vead: tähelepanu keskendub ebaolulistele pisiasjadele; mõtlemine on pinnaalne ja hajuv (nagu otsides tegevusele alternatiive); halvemal juhul

valab ta oma ebakindluse agressiivsuse vormi või sulgub täielikult iseendasse. Situatsiooni kordudes tekivad püsivad negatiivsed emotsioonid, millel on edaspidi kurvad tagajärjed.

Nõrgad õpilased usuvad, et edu sõltub pigem välistest teguritest (õnnest), mitte oma võimetest. Head õpilased arvavad vastupidi.

Eelarvamuste ja külgekleebitud siltide paikapidamatust on enamasti võimalik objektiivselt tõestada. Probleemsed lapsed ei pruugi teistest rumalamad olla, paljud kohanematud on keskmisest andekamadki.

Koolis tuleb lühikese ajaga suur infohulk pähe ajada ja õpetaja oluline ülesanne tunnis on töörahu ja vaikuse tagamine. Tunni segamine võrdub programmist mahajäämisega. Distsipliini, mis algselt oli vahend õppetöoks, võib pahatihti muutuda eesmärgiks omaette. Oma võimu kuritarvitav pedagoog kaotab selle viimaks lõplikult (koos oma närvidega).

Kasvatus tähendab ennekõike inimese aitamist eluga toimetulekuks. Elu valdamist on aga raske omandada, kui võim, vabadus ja vastutus allutatakse pidevalt kontrollile ning dikteerivale juhendamisele. Haridussüsteem ise suunab normist erineva lapse (kes pole koolikultuuri mängureegleid omaks võtnud) ringist väljapoole. Lapse kontaktid võimu esindava kultuuriga

vähenevad nii üha.

Haridussüsteemi karistusmeetodid toodavad kõrvaletõmbumist. Õpetaja kõnemanee, pidev tähelepanu, peale tunde jätmine, klassist välja saatmine või direktori juurde kutsumine jne on kõik meetodid erilise õpilase lisamärgistamiseks.

Osaliselt haakub see kõik negatiivse info ületähtsustamisega, aga just koolis on hõlpsam kui mujal halb laps "kõrvaldada". Seda on lihtne teha, aga raske õigustada.

1993. aastal kooliametis läbiviidud ankeedis palusime kahel endisel klassikaaslasel ja ühel õpetajal iseloomustada kooli juba poolelijättnud lapsi. Selgus, et väljalangenud on distsiplineerimatud, kohusetundetud, ei kuuletud õpetajale, väheste vaimsete võimetega, laisad, hooletud, uimased, lohakad, popitajad, pidutsejad, alkoholiprüukijad jne.

Neid, kelle koht on koolis, iseloomustati epiteetidega: õpihimuline, distsiplineeritud, kuulekas, eeskujuliku käitumisega, algatusvõimeline, aktiivse eluhoiakuga, ei tarvita alkoholi, laia silmaringiga, tark jne.

Kindlasti ei erine väljalangenu 180 kraadi kooli allesjäänust. Sageli on see juhus, miks üks läheb ja teine jääb. Väljalangenu võib muutuda jõhkraks ja looderdajaks, sest ühiskondlik arvamus ju sisendab: kõik te olete sellised.

MARE LEINO